

II. Másolás. Eleinte szavankint, később mondatonkint, mindig előre jelezve, hogyan kell az illető szót írni. Főlöszleges talán mondanom, hogy a szavak írásmódját a tanulókkal figyeltetjük meg, s ők mondják meg, hogyan irandó az.

III. Tollbamondás. Eleinte mondatonkint mindig előre megfigyeltetve az írásmódot. Később egész szakaszok olvashatók fel előre, s ezekből kiválasztandók a nehezebb helyesírású szók. Azután fognak a tanulók az íráshoz. Végül ellenörzésül, mintegy az eredmény konstatalása kedvéért lehet tollbamondani a nélkül is, hogy a hibákra előre fölhívók a figyelmet.

IV. Emlékezetből való iratás.

Ezekhez járul azután a helyesírás szabályainak inductiv úton való összeállítás. Az alkalomszerűen gyűjtött megfigyelések végül rendszerbe foglalhatók, habár mindenestre maradnak szavak, melyekre nincs szabály, mert a helyesírás nem alapszik csupán a kiejtés és származás elvén, hanem van benne önkény is. Nem a logika, hanem a szokás irányadó néha.

Ezek azok a gyakorlatok, a melyek specialiter a helyesírás megtanulásának szolgálatában állanak. A helyesírás tanulása azonban nem szünik meg, hanem a leírt mód szerint folytatódik azoknál a gyakorlatoknál is, melyek már a fogalmazás megtanulását akarják szolgálni.

Ez azonban átvezet már dolgozatom másik themájára.

WESZELY ÖDÖN.

A VILÁGKIÁLLÍTÁSOKNAK NEMZETKÖZI ISKOLÁJA.★

Egy új intézmény.

A kultúra hálad, s vele együtt fejlődnek intézményei, helyesebben talán megfordítva állíthatók fel a tételt. A megállapodás, egyetemes értelemben képtelen fogalom, s az, a mi még új s a mit gyarló emberi eleménk első pillanatra netovábbnak ismer, csakhamar és önmagából újat szül, egy újabb szemet az alkotások végnélküli lánczában.

Ilyen végső szemeknek nézik, sőt nézték már néhány évtized előtt is a *világkiállításokat* és a *nemzetközi tudományos kongresszusokat*, jól-

★ Előadatott a M. Pæd. T. 1900 márcziusi ülésén.

lehet akadtak a jövőbe látó egyének, a kiknek sejtő elméje túlhaladottaknak és avúltaknak minősítette ezen nemzetközileg olyannyira fontos intézményeket, a nélkül azonban, hogy meg tudták volna mondani, hogy mi lehet tehát az az új és jobb, a mit helyettök életbe kellene léptetni. Több mint valószínű, hogy valamint a civilizáció egyéb mezein, itt is a véletlen és váratlanul fogja meghozni azt, a mire szükségünk van és a mi a közbeeső tudatos törekvésekből fog mintegy kialakulni.

A napokban Franciaországból, a divatok és nouveauték hazájából ismerős kézből vékony, alig 20 lapos füzetet kaptam, mely noha csak csira alakjában két szellemi ujdonsággal (?) lepi meg a világot, s mindenestre, főleg pedig a Párisba ránduló magyar kulturmunkásokra való tekintettel, érdemes arra, hogy közelebről vegyük szemügyre (a dolog mindmáig még a francia nagyközönség előtt is alig ismeretes, a többi külföld előtt még ismeretlenebb) és megítélhessük, vajjon az első, megengedem tetszetős benyomás után, tartós magnak mi marad meg belőle. Franciaország mindenha nagy volt a tudományoknak népszerűsítésében s nem egy idevágó intézmény és munka onnan indult európai körűtra. Csak a napokban nyílt meg Párisban két új «népegyetem», melyek mint a név is mutatja, az ismereteknek a legszélesebb körben való terjesztésére vannak hivatva. Ilyesmit akar, alkalmi keretben, a kiállítási iskola is, melynek egyik további, be nem vallott célja bizonyára az újabban megrendült francia *prestige* mélyítése is.

Most pedig vegyük kezünkbe a füzetet és jobb eligazodás kedvéért válaszszuk külön azt a két dolgot, melyet az helylyel-közel és nem mindig előnyösen összevegyít.

I.

A kiállítás nemzetközi iskolájának a meghatározását: *lényegét, tervét és célját* maga az eredeti előadói tervezet imígy adja elő: manapság minden világkiállítás a terményeknek kiállításából és a kongresszusoknak összességéből áll. Ehhez képest 1. a kiállítás nk. iskolája a kongresszusok szervezéséhez fűződik, azokat egymás között összeköti, a propagandára irányuló eszközeit rendelkezésükre bocsátja és hallgatóit, érdekkörüknek megfelelően a különleges kongresszusok felé tereli; tanításának egy másik célja, hogy a kongresszusok és a közönség között közvetítőként szerepeljen. Előre megállapított terv szerint rendezett *egyetemes* előadások összefoglalják a kongresszusokon tárgyalt főbb kérdéseket, a végből, hogy igaz valóságukban és a mennyire lehetséges összefüggésükben mutassák be a művészetek és a tudományok legújabb vívmányait, a mi később kötetekbe foglalva, a művelődés jelen állapotának synthetikus képét tárja majd elénk.

2. Az anyagi termények kiállításával az előadásoknak egy másik sorozata áll kapcsolatban. A kiállításnak hatalmas folyosóin vannak felhalmozva és elrendezve az összes országoknak természeti, ipari és művészeti termékei. A látogató elé tárul ezen óriási szemlélet magyarázatot és tanítást igényel; erre lesznek hivatva a nk. iskola *műszaki* előadásai. A kiállításnak minden csoportját és szakosztályát tanulmányozni és magyarázni fogja ez az oktatás, mely a szemnek és az észnek szól. Jóllehet ezen előadások tárgyai, valamint a kiállításai különbözőek lesznek, egy összefüggő egészet fognak alkotni s szorosan fognak az egyetemes előadásokba kapcsolni, a melyek mint megannyi keret, az oktatás egységét biztosítják.

Az előadások részben a kiállítástól rendelkezésre bocsátott helyiségekben, részben a Sorbonne, a Musée social és a kongresszusok palotájának termeiben fognak megtartatni.

A kiállítás csarnokainak látogatása, a mennyre lehet, az előadónak személyes vezetése mellett, párhuzamosan halad az előadásokkal, melyeket szemléltet és kiegészít. E látogatások a kiállítás keretén kívül Páris városában is folytatódnak s rendszeres egymásutánban megismeretik Franciaországnak történelmi és művészeti emlékeit, a nagy múzeumok kincseit, a könyvtárakat, a tudomány és az oktatás hajlékait az egyetemről kezdve a népszerűsítő oktatás intézményéig. Ezen látogatások érdekében a francia előkészítő bizottság már eleve biztosította magának a rokon francia vállalatok igazgatóinak közreműködését, a kik nem érték be azzal, hogy kedvezményeket nyújtsanak, hanem részben önmaguk vállalkoztak a helyszínén az előadások megtartására.

A tervbe vett két rendbeli előadások közül az *egyetemesek* az általános szükségletet tartják szem előtt, tehát bárki által hallgathatók; a *műszaki* előadások ellenben nem kizárólagosan, de főleg a különböző foglalkozások szerint csoportosított szakközönséghez fordulnak. Így pl. augusztus és szeptember havában, az elemi iskolák tanerőinek előrelátható tömeges látogatása miatt, az előadások főleg az őket érdeklő mozgalmaknak és ügyeknek lesznek fentartva, míg olyan előadások, a melyek a művészeket és a különböző tudományágak specialistáit érdeklik, állandóan szerepelnek a napirenden. Végre egészen külön szakosztály terveztetik a nagy iparvállalatok munkásai részére, a kik különleges előadásokban meg fogják ismerni szakuknak intézményeit és jelen állapotát más országokban.

A nk. iskola előadásainak első hatása abban nyilatkoznék meg, hogy ellenszert és segítséget nyújtana a mindinkább növekedő specialismusnak, a mely szükséges feltétele ugyan a tudományos haladásnak, de veszélyeztethetné a szellemnek egyetemes fejlődését, sőt magát a tudományt is, ha egy összefoglaló oktatás alakjában nem volna meg a cor-

rectivuma. Az intézménynek célja azonban nem pusztán tudományos, mert a műszaki ismeretek összességét felölelő oktatás kiválóan alkalmas arra, hogy nem csupán a tudományok és művészetek, hanem valamennyi emberi tevékenység között bizonyos összefüggést létesítsen, hogy sokoldalúságával maga köré gyűjtse a különböző foglalkozású és műveltségű egyéneket és összefoglaló jellege révén szorosabban fűzze őket egymáshoz.

A különböző osztályok és körök közelítése a tervezőknek egyik fő-célja; nem egyoldalúan anyagi közeledés ez, mert a nk. iskola jellegénél és a rendelkezésére álló eszközöknél fogva a legkülönbözőbb állású és foglalkozású egyéneknek együvé tartozását fogja köztudatra kelteni.

A vállalat *pénzügyeinek*, ennek a fontos és kényes dolognak, csak kevés szót szentel a prospectus, mely a francia csoport jövedelemforrásaiul a következőket sorolja fel: befolyt és jövendő adományok, a tagok járuléka, a kiállítás nk. iskolája hallgatóinak illetekeiből az őt megillető jutalék. Ezek részére 25 frankért (sok!)* egy hétre és valamennyi előadásra érvényes belépőjegyeket állítanak ki, a hosszabb időre érvényes s arányosan mérsékelt jegyek árai még nincsenek megszabva. Az «Association Internationale» tagjai (l. alább) méltányos és arányos kedvezményben részesülnek.

Az új vállalatnak külföldi vonatkozásairól, térhódításáról és fiók-intézetéről (*groupes étrangers*) fűzetünk a következőket írja: A francia csoporttal egyidejűleg megalakult egy angol bizottság is, a melyet a British Association támogat 6000 tagjával, kik között ilyen előkelő nevekkel találkozunk mint: James Bryce, Archibald Geikie, Lister, Foster, Lubbock, Murray. Készen áll a belga csoport is, míg az amerikai alakulófélben van. A francziák remélik, hogy a németek is részt fognak venni a vállalatban, mely iránt több német tudós, s maga a német kiállítás kormánybiztos melegen érdeklődnek. Az első szervezkedő lépések megtörténtek továbbá Olaszországban, Németalföldön és Svájcban, a következő államokban «Olaszország, Ausztria, Spanyolország, Portugál, Svédország, Görögország, Kanada a nk. szövetségnek, főleg az egyetemeken, máris számos tagja van. Immár az Association, kellőleg szervezkedve, minden országban hatalmas propagandát indít meg».

Ezek után ismerkedjünk meg azon intézménnyel, melynek a most vázolt első életnyilvánulása s a mely mellett jóval egyetemesebb szerepre van hivatva.

* Az ingyenes népoktatás hazájában, a mely egyéb javainál fogva is méltán el lehet ezen előreláthatóan sovány bevétel nélkül, azt tartom, hogy ez az ú. n. nemzetközi népoktatás is ingyenes lehetett volna. Nekem úgy tetszik, hogy a tervezők itt is rosszul számítottak, mert az erkölcsi és kulturális össziker nagyban felért volna a valószínű és gyenge részlet-sikerrel.

II.

Association internationale pour le développement de la science des arts et de l'éducation. (rövid.: *A. I.*), vagyis a tudomány, a művészetek és a nevelés fejlesztésére alakult nemzetközi szövetség. Ez a címé egy új világegyesületnek, mely a nagy közönség részére váratlanul és meglepetésszerűen lépett a nyilvánosság elé, holott a szakember előtt a multnak számos analog törekvése ismeretes és a mely első gyakorlati czéljául az imént ismertetett nk. kiállítási iskolákat tűzte ki. Ha ezekenél (l. fent) a túlterhelés ellenszereként a népszerűsítő tömegoktatást neveztük meg erkölcsi rugónak, úgy itt a szűkkeblű nemzeti határok ledöntése és a nagy emberi család szellemi testvérisülése lehetett az eszményi rugó. Hogy ez a nemes, az összemberiséget az értelem erejével átölelő felfogás ma már mennyire megért, azt napjainkban újólag és örvendetesen tapasztalhattuk a berlini tud. akadémia alapításának 200-adik évfordulója alkalmából, midőn a porosz kultuszminiszter az ünnepélynek kiváló nemzeti jelentőségével összeférhetőnek tartotta azt, hogy a külföldi akadémiaikkal való viszonyt szóvá tegye és az újabban megalakult nemzetközi akadémiai szövetségre utaljon, a pénzügyminiszter pedig a tudományoknak egyetemes terjedését a béke egyik eleme gyanánt magasztalta.

Lássuk mindenekelőtt röviden s a kibocsátott füzetke kapcsán az *A. I.* mibenlétét s azután szóljunk kritikailag ezen tervhez is. A kilencz cikkelybe foglalt nk. alapszabálytervezetnek, melyet az összes nemzeti csoportoknak 1900 május havára tervezett első közgyűlése lesz hivatva véglegesen megállapítani, főbb pontjai a következők.

Az *A. I.* közvetlen célja az 1900. évi világkiállítás nk. iskolájának megalapítása; hasonló iskolákat *vagy* (sic!) kongresszusokat fog a jövő világhiállításokon is szervezni. *Ezen kívül* tervbe vette a különböző országok szellemi közreműködésének szervezését főleg egy olyan központi iroda felállításával, a mely állandóan biztosítja valamennyi nemzet tudós testületeinek, tudományos társulatainak, egyetemeinek és közoktatási intézményeinek egymáshoz való viszonyát. Az *A. I.* összessége a nemzeti csoportoknak, melyeknek mindegyike autonóm. A közös ügyeknek intézése ezen összességet illetőleg a központi irodát illeti meg. Az olyan egyének, a kiknek nemzetegysége nem lépett be az *A. I.*-ba, később meghatározandó jogokkal és köteleességekkel levelezőtagokul felvehetők. Az *A. I.* kétévencént ül össze; ezen rendes ülészakokon kívül az elnök vagy a csoportok többségének kívánságára is összehívható. Az állandó bizottság székhelye Páris; a tagok megbízatása 2 évre szól stb. stb. Ezt követi a *francia* csoportnak 12 cikkelyből álló alapszabálya, a

mely a fentiek részletezéseként a következőket mondja: a nk. tudományos tájékoztatást és a francia és külföldi kulturális munkások érintkezését előmozdító központok szervezése, a népszerű oktatásnak előmozdítása. Tagok: a) alapítók, a kik az alapítás és szervezés körül kezdettől fogva érdemeket szereztek maguknak; a füzet 2 első lapja közli ezeknek valóban fényes névsorát; b) pártoló tagok, a kik egyszer s mindenkorra legalább 500 frankot fizetnek avagy legalább 3000 frankkal járulnak a biztosítási alaptökéhez; c) rendes tagok, a kik legalább évi 10, d) örökös tagok, a kik legalább évi 100 frankot fizetnek. Társaságok és egyesületek bármily tagminőségben is szerepelhetnek. Furcsának találjuk azt az intézkedést, hogy külföldiek is lehetnek tagjai a francia csoportnak; ennek méltányos párját, hogy t. i. francziák is lehetnek a külföldi csoportoknak tagjai, azonban hiába kerestük. Évenként egy rendes közgyűlést tartanak, ez választja a 36 tagból álló választmányt és az irodát. Tanulságos az utolsó, 12. cikkely, mely így szól: «A francia csoport feloszlata esetében az egyesületi vagyon leszámolás után és a közgyűlés határozatából egy oly társulatra ruházandó, a mely hasonló nevelési célt követ, avagy a francia tudomány és irodalom befolyását igyekszik a külföldön terjeszteni».

Az alapszabályok kivonatának tájékoztató előrebocsátása után legyen szabad az új tervet és vállalkozást a kulturtörténelem, a kritika és a személyi vonatkozások szempontjából megvilágítanom. Erre a kissé merésznek látszó lépésre az a tény bátorít és az az illetékesség jogosít, hogy közel két évtized óta magam is foglalkozom egy világkultúris intézmény javaslatával és tervével, melyet *Projet et Plan d'une Académie Universelle et Internationale* (Világakadémia) címmel, hosszú időn át megérlelve és részleteiben is kidolgozva ép az új század küszöbére és egy párisi kongresszus számára tartogattam. A végből, hogy a tervemnek legalkalmasabb fórumát, a leginkább megfelelő kongresszust kiszemelhessem, a múlt nyár óta számos tudakozó levelet küldtem párisi illetékes egyénekhez, míg végre több havi meddő fáradozás után két helyről is kielégítő és buzdító választ kaptam. Január 17-iki kelettel a Párisban szept. 19—30-áig megtartandó *Congrès de l'Humanité* főtitkára arról értesített, hogy a «szép tervet» a kongresszus napirendjébe felvette és a kéziratnak három, francia, német, orosz nyelven való beküldését kéri. M. Lyon-Caen, az *Institut* tagja pedig február 10. kelettel azt írja, hogy «a nagyon érdekes tárgyról» szóló tanulmányt a jun. 5—9-iki üléselő *Congrès des sociétés savantes* előtt bemutatathatom s hogy az erre vonatkozó és külföldieknek szükséges engedélyt önmaga fogja részemre a francia közoktatásügyi miniszternél kieszközölni. S ime febr. 22-ikén kapom egy másik ismerős kézből azt a füzetkét, mely jelen előadásomnak alapja volt, s a mely nagyon is általánosan és felületesen egy oly

tervvel foglalkozik, a mely nincsen érintkező pontok híján az én eszmém-mel. A külső körülményeknek ezen találkozásától nem akarok inkorrekt következtetéseket vonni, mert az én munkám, melynek megjelenését immár tovább nem halogatom és a melyben a multnak analog világkultúrális törekvései is részletesen fel vannak sorolva, már tartalmánál fogva is kétségtelenné fogja tenni azt, hogy az elsőség tárgyilag melyiket illeti meg; a mi pedig a prioritást illeti, arra annál jobban tarthatok számot, mert tervemet mai czímével először épen 10 év előtt pendítettem meg.* Ettől eltekintve, csak örömmel és meglepéssel üdvözölhetem a párisi tervet, mert nem csupán az iránt nyugtat meg, hogy ma még sokak előtt utopisztikusnak tetsző eszmém megvalósítása talán mégsem egészen lehetetlen, sőt a valóságban és a kezdeményezést illetőleg amannak némi hasznát is veheti. Hiányát azonban: az egészen magánjellegű kezdeményezést, a czéloknak összevegyítését és a nevelésügynek előtérbe helyezését (bizonyára a kiállítás nk. iskolájának múlt-ötletéből), továbbá az itt-ott (l. az alapszabályok 12. pontját a 12. l.; központ *állandóan* Párisban) kibukkanó nemzeti (francia) túlsúlyt, valamint az egészen fejletlen voltát, már csak azért sem hallgathatom el, mert mindezekkel szemben saját, évek hosszú során át érlelt, fejlesztett és tökéletesített tervemben eleve minden törekvésemet az egyéni, a hivatalos és az állami tényezőknek együttes bevonására, az egyetemes és a különleges czéloknak tervszerű és összeférhető elrendezésére irányítottam, s a mi a megvalósíthatás tekintetében talán mindezeknél fontosabb: a hatalmas épületet már meglevő alapra, a nemzeti *egyetemes* akadémiákká bővített tudományos akadémiákra fektettem.

III.

Immár térjünk vissza a kiállítási nemzetközi iskola intézményének kritikájára s vitassuk meg azt, vajjon a szóban forgó intézmény *szükséges és lehetséges-e*? Amott főleg a feltételekre, itt a nehézségekre kell ügyelnünk.

Bizonyos az, hogy a világkultúra rohamos gyarapodása, az anyagiak és a szellemiek terén észlelhető túltermelés, mely túlterhelés alakjában nehezedik az emberiség elméjére, állandóan ébren tartja az ellenszerekre irányuló törekvéseket is. Aligha tévedek, ha a nemzetközi iskola rugóját és szükségszerűségét is ezen törekvésekben keresem; esetlen

* Lásd: *Concours pour le prix de la paix. Rapport de la commission d'examen à l'Union Lombarde pour la paix et l'arbitrage international. (Modène 1890, 40. lap).*

szólással: az emberi tömegnek tömeges oktatásának nevezhetném a szellemi és anyagi tömegekről, vagy ha úgy tetszik: iskolának nagyban, iskolagyárnak. Az oktatás és második sorban a tanulás technikájának kiszélesítéséről van itt szó, mely az egyénnek megkönnyíteni óhajtja ezt az elcsépelet, de soha el nem avuló szükségletet, «hogy a rohamosan haladó kultúrával lépést tartson». E szempontból tehát kívánatosnak, sőt szükségesnek tartunk minden komoly törekvést, jöllehet a szakember elég készséggel rendelkezik arra, hogy — főleg a szakkatalógusok helyes bevezetése kapcsán — önmaga is eligazodhassék. Ugyanez áll a szakkongresszusokról, melyek különben is csak az illető szak művelőihez fordulnak első sorban és munkálataikat utólagosan külön kötetekben bocsátják a nyilvánosság elé. Az eredményeknek a kiállítási iskola javára történő előzetes összefoglalása a kongresszusok megtartása előtt pedig merő lehetetlenség.

Mindez azonban csak elmélet, jöllehet szép és igaz; de lássuk a valót, azt, hogy hogyan lehet és akarják ezt a kiállítási iskolát megcsinálni. S itt, sajnos, már az első pillanatra a kétségeknek, akadályoknak és nehézségeknek egész raja jelentkezik, a mint az a következő kérdéseknek puszta felsorolásából kitetszik. Lesz-e elegendő számú és kellően képesített vezető és tanító egyéniség, valamint tanuló és hallgató; idő és alkalom, még pedig mind a látogatóknak, mind a kiállításban, amazok egyéb teendőikkel és szórakozásokkal is el lévén foglalva és túlnyomó többségük csak néhány nappal rendelkezvén, emebben pedig, a tárgyak és gyűjtemények használati engedélyét fel is tételezve, a nagy látogató és laikus közönségnek jelenléte nem igen mozdítja elő az ismeretekre vágyó vándorok komoly céljait. Lesz-e elég pénzük, még pedig mind a vállalkozóknak, mind a látogatóknak a megvalósításra és a tényleges részvételre* stb. stb.

Ha mindezeket elmémben forgatom, és arra gondolok, hogy a valóságban jelentkező nehézségek mindig felülmulják az elméletben előrelátottakat, még a legnagyobb rokonérzés és elfogulatlanság mellett sem tudok abban bízni, hogy az immár lejárófélben levő világkiállításoknak újboli felélesztésére irányuló ez a kísérlet a maga egészében és teljes rendszerében meg fog valósulni és be fog válni. Hogy elvétve és részben az eddiginél nagyobb számban fogják egyesek és csoportok a

* Hogy ezt az egyetemes «bökkenőt» itt sem lehet elhárítani, ime maguk a tervezők is beismerik, a mikor saját honi viszonyaikra vonatkozólag így írnak: «A kamaráktól fedezetet kértünk arra, hogy bizonyos számú francia munkás meglátogathassa a kiállítást» (15. l. jegyzet). Holott természetes az, hogy mind a kiállítás, mind a kiállítási iskola, az illető nemzetbeliekre legkönnyebben hozzáférhető.

kiállítás különböző ágazatait tanulmányozni, az előrelátható és természetes és füzetünk (a 15. lapon) maga részletesen említi a külföldnek ez irányú törekvéseit és kezdeményezéseit,* de erre nézve csak az a szerény megjegyzésünk, hogy kiállításoknak, még pedig nem csak nemzetközieknek, de nemzetieknek és részlegeseeknek is, alkalmi tanulmányozása mindenha szokásban volt. Ennek nagybani, rendszeres megvalósítása azonban jóval nehezebb és ezen alkalommal is aligha fog sikerülni, mert a vállalat nagysága és a kezdet nehézségei különb és hosszabb előkészületeket kívánnak meg, mint a milyeneket — a tervezet szerint — az illetők végeztek, a kiket buzgólkodásukban bizonyára az is vezetett, hogy e vállalattal nemzetüket újabb erkölcsi és anyagi sikerekkel gazdagítsák.

Immár a tisztelt olvasó is megítélheti a röviden előadott dolgok mibenlétét. Abban, hogy mind a kiállítási iskola, mind a tervbe vett nemzetközi kulturszövetség szép és üdvös eszmények, sőt eszmék, melyek ha nem is egészen újak, érdeklődésünkre, sőt pártfogásunkra érdemesek, bizonyára egyetértünk; de talán abban is, hogy mindkettő a füzet közölte alakjában még nagyon is homályos és elhamarkodott, mintsem, hogy azonnal megvalósításukba lehetne fogni és a kiállítás idejére való érettségét és sikerét remélni; pedig maga egy francia közmondás azt tartja, hogy: *Rien ne réussit que le succès*, csak a siker mondható sikerültnek.**

KEMÉNY FERENCZ..

* Az angol és az amerikai kiállítási csoport felajánlotta, hogy saját költségén fog nagyobb számú iparost és munkást a kiáll. iskola előadásaira kiküldeni. Oroszországból és Ausztriából tanárainknak kíséretében a műszaki és ipari iskoláknak néhány száz növendéke fogja a kiállítást meglátogatni. Rokon tárgyánál fogva idézhetem saját régibb és a francia-sajtóban kedvezően fogadott, de nálunk agyonhallgatott indítványomat is: Adassék Magyarország legjelesebb középiskolai tanulóinak mód és alkalmom arra, hogy tanári felügyelet mellett, állami vagy közköltegen, a párisi kiállítást megtekinthessék. (A párisi kiállítás és középiskolai ifjúságunk, Magyar Nemzet 1899. november 3.)

** A tárgyalás folyamán a «Világakadémia» ügyében érvényesített elsőégi jog arra birt, hogy e cikket egyidejűleg egy külföldi szaklapban is közzétegyem. (L. a lipcsei *Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung*.)